

Буряад Республикын соёлой министр Тимур ЦЫБИКОВ:

"АЛТАРГАНА" - ЗҮРИЛДӨӨН БЭШЭ, УУЛЗАЛГЫН БАЯР

"Алтаргана" наадамнай одоол хүрээж ерэбэ. 2 жэл болоод бүгэдэ Буряаднай бии үгы найн юумээ суглуулаад, бэе бэетээ уулзахаяа айлшалагдаг гэшэбди. Энэ удаа аглаг найхан Ага нютаг айлшадаа угтан хүлээнэ. Буряад Республика энэ нааданда эдэбхитэй хабаадахын тула бэлдэлгын ажал эршэтэйгээр ябуулаа. Республикын соёлой министр Тимур Гомбожапович ЦЫБИКОВТЭЙ уулзажа хөөрэлдэһэн байнабди.

-Тимур Гомбожапович! Манай республикын Соёлой министрство болон бусад регионудай соёлой таһагуудай харилсаан ганса "Алтарганаар" дүүршэдэг үгы бээ?

-Үгы даа, бидэ ганса "Алтаргана" бэшэ, ходоол харилсажа байдагбди. Манай харилсаан хэдэн үе дамжажа, холын түүхэнээ эхитэй. Буряад Республика дотор үнгэргэгдэһэн соёлой бүхы хэмжээ ябуулгануудай регион хоорондын хэмжээндэ үнгэрдэг. Ушар юуб гэхэдэ, Ага, Забайкалин хизаар, Усть-Орда, Эрхүү мого газарнуудһаа хабаадагшад ерэдэг. Бидэһе баһа гастрольнуудта гарадагбди. Музей болон номой сангууд нүүдэл выставкнүүдэ дэлгэлсэдэг. "Байгал" театрай хүтэлбэрилгэшэ Дандар Жапович Бадлуев хойто жэл эхэ проект эрхилхэ гэжэ байна. Тэрэ проектын ёһоор, "Байгал" театр "Амар Сайн" театрай болон "Талын аялга" гэһэн ансамбльтай нэгдэжэ, сугтаа концерт табижа юм.

- "Алтаргана" үнгэргэһэн регион бүхэн өөрынгоо онсо һонин үйлэ оруулха гэжэ оролдог. Танай наанаанда таараггүй юумэн бии гү?

- Мүнөө жэлэй фестивалин программа нэлэгдээгүй. Гэбшье һүүлэй жэлнүүдтэ арад зоной хандаса ондоошог болохонхой. "Алтаргана" хадаа бүхы буряаднууды нэгдүүлжэ гэһэн гол зорилго урдаа та-

бидэг. Тээд элдэб мурьсөөн, харалгануудта хабаадахадаа, үрдилдэжэ, зүрилдэжэ, заабол түрүү һуури эзэлхээ ханажа, арһанһаа хууран гараһандал арсалдажа, тоосолдож, гомдолсож байхда хайшаа юм? Эндэ бидэ хэн бэрхэб гэжэ харуулха бэшэ,

харин ямар ёһо заншалтай, яагаад ажабайдалдаа хэрэглэжэ ажаһуудаг буряад угсаатан гэшэбиди гэжэ харуулха, бэе бэетээ эрдэм мэдэсээрэ, дүршлөөрөө хураалдаха, хүхилсэхэ, баярлахаяа сугларнабди. Баһал мурьсэнгүй байхын аргагүй.

Хэрбээ шүүгдэбэл, ёһотойл буряад шэнги номгон, даруу, буддын шажанай гүн ухаагаар бисалгажа тэсэмгэйгээр хандажа, илагша хүнэй түлөө үнэн зүрхэнһөө баясаха ёһотойбди. Бидэ өөһэднүүгөө хабаадагшадые нимэ хандагсатой байхыень хурганабди. "Алтаргана" - зүрилдөөн бэшэ, уулзалгын баяр гэшэ.

-Тание Буряад газарһаа холо үндһын гэжэ мэдэһэб. Буряад хэлэ мэдэхэ гэшэ гү? Хюдагдажа байһан хэлээ яагаад аршалах гэшэб?

- Би буряад аряанай хэлэ мэдэхэб. Мүнөө сагай үетэндэ олон жэлэй туршада тодхоогдоһон психологическа хаалта ехээн харша боложо үгэдэг. Тиигээдшье мүнөөдэрэй залуушуулай түрэл хэлээ мэдэдэггүй ушарай харюусалга өөһэд дээрһэ бэшэ, харин олон жэлэй туршада буряад хэлээ үзэнгүй, дуугарангүй байһан үеһын алдуу гэшэ. Мүнөө хургуулинуудта буряад хэлэ үгэдэгын һайшаалтай. Бидэ буряад хэлэ аршалах, хүгжөөхэ арга боломжо бэдэржэ байдагбди. Буряад хэлэ хэрэглэхэ талмай хэрэгтэй. Телевидени, радио буряадаар оло дахин дамжуулганууды харуулха ёһотой. Мүн хүн машина соогоо ябаха үедөө ходоол буряад хэлэ шагнажа, һуража байхынь шуала. Буряад уран зохёолой интернетсайт бии болгохо проект дээрэ ажал ябуулагдажа байна. Мүнөө ажаллажа байһан Интернетрадио FM -дэ буряад-монгол хүгжэм эздэлдэг. Ород, буряад хэлэн дээрэ ээлжээлэн дамжуулганууд ябуулагдаха ёһотой.

- Буряад орон хадаа түгэс Буряадай соёлой түб ха юм даа. Гэбшье, соёлой хүгжэлтэдэ "Ал-

таргана" нүлөө үгэдэг гэшэ гү?

- Эгээл "Алтарганын" хүсөөр манда арадай аман зохёол, урданай дуунууд, элинсэгүүдэймнай хэтын хэлэдэ сахиха ябаһан ёһо заншал нэргэгдэдэг гэшэ. Жэшээнь, Шэнэхээнэй буряадуд тон гүнзэги, мартагдажа байһан угаймнай захяа заршам бидэндэ дамжуулаа. Манай республика дотор буряад хэлэ хамгаалгын программнын шугамаар Шэнэхээнэй буряадуд тухай гурбан кинофильм буулгаабди. Энэмнай ёһотойл шэнжэлэлгын ажал болоно. Мүн Саян, Эржэна Жамбаловтанай бүтээһэн "Баруун буряадуудай дуунууд" болон "Зүүн буряадуудай дуунууд" хадаа 1990-ээд онһоо эхилһэн горитойхон шэнжэлэлгын экспедициин ажал гэшэ. Хэзээдэһе Буряад орон бэшэ буряадуудай ажаһуудаг регионудтай харилсажа, алиһе талаар баян нүлөө үзүүлдэг.

- "Алтаргана" танда ямар үдхатайб?

- Нэн түрүүн ехэ хүдэлмэри ха юм даа. Жэлээ туршада элдэб конкурс харалганууды эмхидхэхэ. Шэлэлгын ажал ябуулхаш. Нүгөө тээһэнь харабал, "Алтаргана" - эхэ һайндэр. Ёһотойл буряад яһатанайгаа түлөө ехэ омогорхол түрүүлдэг. Ага нютаг юугээр ондооб гэхэдэ, агынхид өөрыгөө, өөрынгоо арады хамгаалха, хүгжөөхэ гэжэ аргагүй хүсэтэй оролдолгоороо бэшэ хабаадагшадэ гайхуулан, һажамаар эжээ боложо үгэдэг. Тиимһээ бусад хабаадагшад гэртээ бусахадаа, агынхидай залуушаргүй хүсэ шадалэй элшээр зүрхэ сэдхэлээ дүүрэн гэрэлтүүлжэ, эбтэй эетэй, нэгэ томо арад болохонмай болтогой!

ҮЛГЭР ОНТОХОНДО АБЬЯАСТАЙ

Захаамнай аймагай Энгорбой нютагай Валерий Жалсанов хара баһаһаа хүгжэм дунда нождортой байһан. Нютагайнгаа хургуулийн 8-дахи класс дүүргээд, Соёл гэгээрэлэй училищида духовой оркестрай хүтэлбэрилгэшэ боложо гараһан юм.

Нютагаа бусажа, хүдөөгэй соёлой байшангыё даагшаар 25 жэлэй туршада ажаллаа. Валерий Бальжанович морин хуур дээрэ үлгэр наадаха дуратай юм. Тэрэнэй гүйсэдхэдэг репертуарта «Гэсэр» үлгэр, «Морин» үлгэр, «Аламжа Мэргэн» болон одическа шүлэгүүд - Мориной соло, Барилдаанай соло, нур харбаанай соло дуудадаг. Валерий Жалсановай үлгэр онтохо түрээхэ, дуулаха маяг эхэ һонин. Хүгжэм болон найхан дуугаар нэлгэлдэн, уран шадабаряар олоной анхарал татан гүйсэдхэдэг. Республикын

үлгэршэдэй хоорондо хонгодорнуудай "Шоно Баатар" гэһэн үлгэр түүхэ ольһотойгоор түрээдэг гэжэ хүндэтгэдэ тоологдог. Валерий Бальжанович Захаамнай буряадай заншала аман зохёол шэнжэлэн хүгжөөгшэ гэжэ тодоронхой. Мүнөө жэлэй "Алтаргана" Буряад Республикыё түлөөлжэ, үлгэршэдэй конкурсо хабаадана.

НАЙХАН ДАНГИНА АХЫН ГҮ?

Аяар холо оршодог Ахын аймагай Орлиг Аһууринда сэбэрхэн дангинанар олон юм. Сааян уулын сэбэр агаараар анхилжа, хадын тунгалаг уһаар уһалжа байһан дайдада үнжэгэн арюухан басагад мүнделэнгүй яахаб даа. Елена Аюшеева мүнөө жэл нютагайнгаа дунда хургуули алтан медальтайгаар дүүргэжэ, Томск хотын дээдэ хургуулийн оюутан болонхой.

Елена ганса сэбэр найхан бэшэ, мүн һуралсалдаа бэрхэ. Зорилгооо дабшадаг, эрдэм үндэр орьелнууды дабаха, бэрхэшээлһээ сүхарихагүй шадмар бэрхэ басаган юм. Дунда хургуулида һуража байхадаа, һуралсалай алиһе шэглэлээр үнгэргэгдэһэн олимпиадануудта эдэбхитэй хабаадажа, эрхим сэнгэлтэ абадаг байһан. Алиһе талаар тэгшэ талаан бэлигээ

хүгжөөһэн басагахан дуу, хатарайһе харалгануудта ходоол илажа, эрхимүүдэй тоодо ябаһан. "Уулын сүү-

риан" гэһэн хүүгэдэй жэшээтэ ансамблиин эдэбхитэй артистка Хойто зүг, Алас Дурна болон Сибириин бага яһатанай уран найханай дуу, хатарай Бүхэроссин 6-дахи фестивалиин 1-дэхи шатын лауреат болонхой юм. "Хадын нүүдэлшэд" гэһэн улас хоорондын этно-фестивалиин 3-дахи шатын дипломант болонхой. "Такие разные-такие похожие" гэһэн Москва хотодо үнгэргэгдэһэн театрай фестивальда баһал шалгаржа, 2-дохи шатын дипломатор шагнагдаһан юм. 2012 оной "Баатар, Дангина-2012" гэһэн регион хоорондохой конкурсо хабаадажа, лауреадай дипломоор шагнагдаа.

Елена тамирта ехэ дуратай, элүүр энхэ байдал нэбтэрүүлжэ ажал ябуулдаг. Хургуулиингаа һурагдай өөһэдн хүтэлбэрийн советэй гэшүүн, хургуулийн волейболоор суглуулагдамал командада эдэбхитэй наададаг.

Тус хуудаа Цырегма САМПИЛОВА бэлдэб.